

at hjælpe paa under saadanne Omstændigheder, og i alle Henseender den heldigste Maade. Det er Noget, som jeg tror, at fornuftige Mennesker i det Hele taget ikke ville kunne strides om, at naar der er Arbejdsløshed, saa er aabenbart den fornuftigste Maade at hjælpe paa at give Arbejde. Men Forholdene kunne ganske vist blive saadanne, at selv om der var Enighed til Stede mellem Regjeringen og dette Thing om at sætte forskjellige Arbejder i Gang — og det vilde, forsaavidt der overhovedet var mere ønskelig Enighed til Stede med Regjeringen og mellem Thingene, end der nu er, ikke være vanskeligt at komme til en saadan Forstaelse — selv om der altsaa, siger jeg, var den skønneste Enighed til Stede, saa kunde der dog meget godt komme Forhold til Stede, som umuliggjorde, at disse Arbejder bleve satte i Gang. Vinteren og andre Omstændigheder kunne jo saaledes lægge Hindringer i Veien for Arbejdernes Udførelse. Hvis dette skete, saa havde vi 3 Veie at anvise de arbejdsløse Mennesker. Vi kunde sige til dem, at de maatte dø af Sult, eller vi kunde henvise dem til Fattigvæsenet eller endelig, som det Tredie, give dem Statsstøtte. De Arbejdere, som nu ere i Besiddelse af den mindste Modstandskraft, ville aabenbart gaa den mellemste Veie og under saadanne Omstændigheder henvende sig til det offentlige Fattigvæsen og med Opofrelse af deres borgerlige Ret og tildels deres borgerlige Ære tilfjølbe sig Brødet. Hertil kan jeg kun sige, at det er en overordentlig høi Pris paa Brødet. Det forekommer mig, at det Samfund, som sætter en saa høi Pris paa Brødet, er i Grunden ikke noget humant Samfund og endnu mindre noget kristeligt Samfund. De Arbejdere, der ere i Besiddelse af den meste Modstandskraft og den stærkeste Uvædsfølelse, ville betænke sig i høi Grad paa at gaa den Veie; de ville mange Gange foretrække i Stedet for at sætte deres borgerlige Rettigheder og tildels deres borgerlige Ære til, at underkaste sig saadanne Mangler, at de tilfidsst dø af Sult, uden at de Mennesker have den mindste Brøde, og uden at de selv i mindste Maade ere Herrer over de Forhold, som have skabt disse Tilstande. Samfundet siger saa til dem, forudsat at man staar paa det nuværende konservative Standpunkt: Vi er tjende ganske

vist, at I have Ret til Arbejde, og vi have ogsaa lavet nydelige Forlag, som indeholde en Masse Arbejder; men nu er det blevet Vinter, og det kan vi ikke gjøre ved, derfor er der nu under Dieblikkets Situation ikke Andet at gjøre, end at I, hvis I ikke ville sælge Eders borgerlige Rettigheder og tildels Eders borgerlige Ære, maa dø af Sult. Og saa siger Samfundet endvidere: Vi skal nok besørge Eders Begravelse, og da det er et kristeligt Samfund, saa siger det tillige: I skal komme i kristen Jord, og en kristen Bræst skal kaste Jord paa Eder, men Mere kan vi i Virkeligheden ikke gjøre. Det forekommer mig, at det Standpunkt, som saaledes det konservative Parti indtager, ikke er noget konsekvent Standpunkt. Det er kun et halvt Standpunkt; thi forsaavidt jeg har forstaaet det konservative Standpunkt for Dieblikket, indrømmer det paa den ene Side, at Staten har i det Mindste en moralsk Forpligtelse til at skaffe de Arbejdsløse Arbejde, altsaa man indrømmer, at de arbejdsløse Mennesker have en Ret til at faae Livets Ophold, uden at de behøve at henvende sig til det offentlige Fattigvæsen, og uden at de altsaa behøve at miste deres borgerlige Rettigheder. Men denne Forpligtelse og denne Ret, som det konservative Parti saaledes paa den ene Side indrømmer Arbejderne, at Staten har lige overfor Arbejderne, den gjør det paa den anden Side afhængig af en hel Masse Tilfældigheder. Man gjør den afhængig af, om der er Strid mellem de forskjellige politiske Partier, og man gjør den afhængig af Vind og Veir. Det forekommer mig, at det konservative Partis Standpunkt i dette Stykke er afhængigt af Thermometret. Naar man nu har forberedt alle disse Arbejder, om hvilke jeg som sagt i og for sig indrømmer, at de ere den bedste Hjælp mod Arbejdsløsheden, og Thermometret i det Dieblit staar over Frysepunktet, ja, saa kunne Arbejderne sættes i Værk, men hvis Thermometret synker nogle Grader under Frysepunktet, ja, saa kunne alle disse Arbejder ikke sættes i Værk. Man gjør saaledes en moralsk Forpligtelse og en moralsk Ret, som man selv vedkjender sig, afhængig af Thermometerstanden; men det forekommer mig ikke, at Thermometret egner sig til at være moralsk Grademaal. Det gamle konservative Standpunkt kunde jeg meget bedre for-